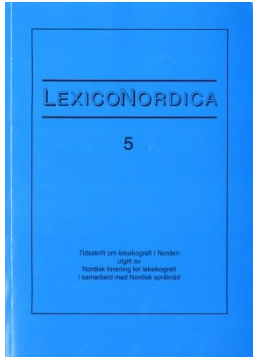

LexicoNordica

Titel:	Juridiske oversættelsesordbøger	
Forfatter:	Sandro Nielsen og Rita Sørensen	
Kilde:	LexicoNordica 5, 1998, s. 129-149	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Juridiske oversættelsesordbøger

Traditionally, bilingual law dictionaries have merely given information about legal terms, but translation dictionaries within the field of law need to contain more than terminological information. To become a translation dictionary proper, the concept of the bilingual law dictionary has to be extended to include encyclopedic and linguistic information, especially stylistic information about the legal usage of the languages involved. The optimum legal translation dictionary should contain separate "chapters" dealing with the different linguistic aspects of legal translation across cultures, and it is much more than just a book containing a list of legal terms in the source language and their translations into the target language.

1. Indledning

Ved oversættelse af tekster fra ét sprog til et andet, benytter man ofte en eller flere bilingvale ordbøger. Disse ordbøger kan således kaldes oversættelsesordbøger, idet de i sådanne situationer anvendes til at overføre en kildesprogsteksts indhold til en tekst på målsproget. Både fra et teoretisk og et praktisk synspunkt er denne beskrivelse af en oversættelsesordbog kun af begrænset værdi, men den placerer dog oversættelsesordbogen i en overordnet ordbogstypologi. Det man ikke får noget at vide om er, hvad en oversættelsesordbog generelt indeholder, og derfor kan man ikke danne sig et nærmere indtryk af denne ordbogstype. Som oversætter vil man fx have specielle problemer, der kun relaterer sig til fagsproglige oversættelser, og andre problemer, som kun relaterer sig til almensproglige oversættelser. Dette betyder, at der er behov for en noget mere nuanceret beskrivelse, eller definition, af begrebet oversættelsesordbog.

Har man med fagsproglig oversættelse at gøre, vil det være hensigtsmæssigt at have oversættelsesordbøger, der på bedst mulig måde hjælper oversætteren med at lave sine oversættelser. Dette kan generelt beskrives som ordbøger, der tager højde for de oversættelsesproblemer, der er inden for det pågældende fagområde, og disse problemer kan være større eller mindre, afhængigt af, om man oversætter inden for et kulturbundet eller et ikke-kulturbundet fagområde (Tarp 1994: 57–61). Juridiske oversættelsesordbøger er derfor ikke bare fagsproglige oversættelsesordbøger, men er oversættelsesordbøger inden for et kulturbundet fagområde. Som eksempel kan nævnes, at de nordiske

retssystemer generelt bygger på de samme principper, mens det engelske retssystem er et system for sig baseret på common law, og det spanske retssystem er i modsætning til de nordiske og det engelske baseret på romerretten og vestgotisk ret. Dette betyder bl.a., at der ikke kun er faglige forskelle mellem de to kulturers juridiske fagområder, men der vil også være lingvistiske forskelle, idet man i hvert enkelt retssystem har forskellige måder at opdele verden på og beskrive denne opdeling. Alle disse aspekter er relevante i forbindelse med juridisk oversættelse. Derfor er det nødvendigt, at en juridisk oversættelsesordbog tager højde for disse faglige og lingvistiske forskelle og indeholder oplysninger, som sætter brugeren i stand til som minimum at lave en acceptabel oversættelse.

2. Den juridiske oversættelsesordbogs funktion

Oversættelsesordbøger er som nævnt uundværlige hjælpemidler i forbindelse med oversættelse af tekster fra ét sprog til et andet. Oversættelsesordbøger defineres generelt som ordbøger, der tager højde for de oversættelsesproblemer, der er inden for det pågældende fagområde, og juridiske oversættelsesordbøger skal således kunne hjælpe med de problemer der måtte være forbundet med oversættelse inden for juridisk sprog, det være sig faglige, kulturelle og lingvistiske.

På baggrund af ovenstående kan man sige, at en god juridisk oversættelsesordbog er en (bilingval) ordbog, hvis funktion er at sætte brugeren i stand til at lave en "god" juridisk oversættelse på basis af de oplysninger, den indeholder. Men hvilke typer oplysninger er det en sådan ordbog indeholder? For at kunne give et kvalificeret svar på dette spørgsmål må man tage udgangspunkt i ordbogens funktion, oversættelse, og undersøge hvilke typer oplysninger der behøves for at opfylde denne funktion. I denne forbindelse er det nærliggende at begynde med at se på oversættelsesvidenskabens seneste resultater angående den viden, der er påkrævet i en given oversættelsesproces. I den generelle oversættelsesvidenskab beskrives den mest grundlæggende viden bl.a. på følgende måde:

In order to translate a complete text, the students require not only transfer competence, but also linguistic competence in SL and TL, cultural competence in SC and TC, as well as factual and research competence. (Nord 1991:161)

Ovenstående generelle oversættelsesbetragtninger kan overføres til fagspecifik oversættelse inden for det juridiske område. På det kulturelle plan er det nødvendigt med generel viden om de to kulturer, men herudover er det vigtigt at gøre sig klart, at der inden for fagområdet er specielle kulturaspekter, som vanskeliggør oversættelse. For at afhjælpe dette problem bør en juridisk oversættelsesordbog indeholde oplysninger om kulturspecifikke forhold med relevans for oversættelse mellem de to kulturer. For det andet er det af væsentlig betydning, at ordbogen indeholder relevante oplysninger om realia (faktuelle oplysninger), som er udløbere af de pågældende sprogområders kulturer. De egentlige fagoplysninger inkluderer bl.a. encyklopædiske oplysninger, der beskriver ekstralingvistiske forhold. Ser man til sidst på de lingvistiske oplysninger, er det både teoretisk og praktisk relevant at undersøge, hvad denne oplysningstype nærmere dækker over, og her kan man i oversættelsesvidenskaben bl.a. finde følgende bidrag til diskussionen:

In this section we have been suggesting that the linguistic knowledge which underlies the user's ability to process texts can be divided (for analytic purposes) into syntactic, semantic and pragmatic knowledge, all of which play a part in the production and comprehension of texts. (Bell 1991:211)

Overføres disse generelle betragtninger om oversættelse til juridisk oversættelse, kan det sammenfattende siges, at en juridisk oversættelsesordbog også skal indeholde oplysninger om semantiske, pragmatiske og syntaktiske aspekter inden for juridisk sprog.

På baggrund af ovenstående kan man konkludere, at man i en juridisk oversættelsesordbog har brug for i hvert fald to hovedtyper af oplysninger. Inden for den fagleksikografiske terminologi er det almindeligt at skelne mellem følgende to hovedtyper: encyklopædiske oplysninger og lingvistiske oplysninger (Wiegand 1988:766 og Nielsen 1991:277–278). De **encyklopædiske oplysninger** omfatter information om ekstralingvistiske aspekter, navnlig faglig (in casu juridisk) realia, og de encyklopædiske oplysninger, som ordbogen skal indeholde kan groft inddeles i følgende to hovedpunkter:

1. Oplysninger om retssystem i L1
2. Oplysninger om retssystem i L2

Lingvistiske oplysninger omfatter de sproglige aspekter, og inden for fagleksikografien kan man yderligere skelne mellem **semantiske**

oplysninger om lemmatas betydning i form af definitioner (plus evt. parafraser) og ækvivalenter og **kombinatoriske oplysninger**, der giver information om syntagmatiske relationer i form af rækkefølge af ord, morfemer og led på samme niveau, som indgår i forbindelse med hinanden (NLO:146). Heraf følger, at de lingvistiske oplysninger, som ordbogen skal indeholde kan skitseres således:

- 3. Oplysninger om juridisk sprog i L1
 - 3.1 Semantiske oplysninger
 - 3.2 Kombinatoriske oplysninger
- 4. Oplysninger om juridisk sprog i L2
 - 4.1 Semantiske oplysninger
 - 4.2 Kombinatoriske oplysninger

Det overvejende antal af bilingvale juridiske ordbøger indeholder både encyklopædiske og lingvistiske oplysninger, men ser man nærmere på de eksisterende juridiske oversættelsesordbøger viser det sig, at der kan være endog store forskelle på, hvorledes ordbøgerne (eller leksikograferne) fordeler fokus på oplysningstyperne. I forbindelse med juridisk oversættelse og juridiske bilingvale ordbøger fokuseres der i sagens natur meget på ækvivalensproblematikken, som er det altoverskyggende problem, da der ved kulturbundne fag som netop juridisk sprog meget sjældent er overensstemmelse mellem to landes retssystemer og lovgivning. Dette bevirker, at der kun i få tilfælde forekommer fuld ækvivalens mellem to termer; oftere foreligger der kun delvis ækvivalens og hyppigt nulækvivalens. Ordbøger som ANDERSON, CRAIG og FIFE er eksempler på nordiske bilingvale ordbøger, der udelukkende behandler det juridiske område fra en encyklopædisk og semantisk synsvinkel, idet de stort set kun indeholder lemmata, ækvivalenter og faglige forklaringer. Artiklen *hevning* i CRAIG fylder fx ikke mindre end 15^{1/2} spalte (i alt 737 linier) med en høj detaljeringsgrad af faglige oplysninger, der beskriver de forskellige retssystemers behandling af dette juridiske aspekt. Samtidig får man i artiklens første linie at vide, at der ikke findes nogen engelsk ækvivalent til det norske lemma. Der lægges med andre ord stor vægt på juridisk realia, og i ANDERSON og CRAIG også på det komparative plan mellem de to involverede retssystemer (altså pkt. 1, 2, 3.1 og 4.1 ovenfor).

De encyklopædiske og semantiske oplysninger er nødvendige for, at oversætteren kan skaffe sig den faglige viden, der kræves for at kunne præstere en acceptabel juridisk oversættelse som kommunikations-

middel mellem to fundamentalt forskellige juridiske systemer. Da disse ordbøger fra et oversættelsessynspunkt primært indeholder terminologisk orienterede oplysninger, er deres oversættelsesmæssige anvendelsespotentiale begrænset til kun at omfatte oversættelse af deciderede juridiske termer. Problemerne med at oversætte alle ordene mellem termerne (og de udgør normalt mere end 50% af den tekst, der skal oversættes) får man ingen hjælp til at løse i disse ordbøger. Dette er ikke desto mindre i tråd med den traditionelle opfattelse af terminologien således som den f.eks. kommer til udtryk i følgende citat: "Terminologi befatter sig bare med benevnelser for begrebene, ikke med morfologi og syntaks". (Fjeld 1991:211).

Mere hjælp til oversættelse finder man i de ordbøger, der udover encyklopædiske oplysninger også indeholder både semantiske og kombinatoriske oplysninger. Som eksempler på nordiske oversættelsesordbøger inden for juraen kan nævnes COLLIN, LIND og NIELSEN, der udover lemmata, ækvivalenter og faglige forklaringer (encyklopædiske og semantiske oplysninger) også indeholder fraser og vendinger, som oversættes til målsproget (kombinatoriske oplysninger). Til illustration heraf kan nævnes, at artiklen *testamente* i LIND bl.a. indeholder 9 norske kollokationer med engelske oversættelser, samt 2 norske eksempelsætninger med engelske oversættelser. Disse ordbøger har altså et større oversættelsesmæssigt anvendelsespotentiale end de terminologisk orienterede ordbøger, da de også indeholder oplysninger om oversættelse af kollokationer og fraser, som bl.a. hjælper med til at udfylde "hullerne" mellem de juridiske fagtermer (altså oplysningstyperne 1, 2, 3.1, 3.2, 4.1 og 4.2 ovenfor). Herudover indeholder COLLIN og NIELSEN formelle oplysninger i form af ordklasseangivelser, samt enkelte oplysninger om grammatiske uregelmæssigheder. Man kan således konstatere, at nogle juridiske oversættelsesordbøger er mere oversættelsesorienterede end andre.

Men selv disse oversættelsesorienterede ordbøger giver ikke den fulde hjælp som en oversætter kan have brug for ved oversættelse af juridiske tekster. Ganske vist er de kombinatoriske oplysninger i form af kollokationer og fraser uundværlige, men disse kombinatoriske elementer er ikke i sig selv nok i forsøget på at producere den optimale oversættelse. De, der beskæftiger sig med oversættelse generelt ved af erfaring, at man ofte støder på problemer, som skyldes strukturelle forskelle på sætningsniveau mellem kilde- og målsprog. Dette praksisbaserede problem er efterhånden også blevet erkendt inden for den almene oversættelsesvidenskab, hvilket kan illustreres med følgende udsagn:

The structural differences between two languages, particularly in lexic and sentence structure, give rise to certain translation problems which occur in every translation involving this pair of languages, no matter which of the two serves as source and which serves as target language. (Nord 1991:159)

Overført til juridisk oversættelse er det herefter klart, at det ikke er nok, bare at kende termerne, kollokationerne og fraserne, men at man også skal vide noget om lingvistiske strukturer inden for det juridiske fagområde (pkt. 3.2 og 4.2 ovenfor). At ordbogen indeholder oplysninger om strukturelle aspekter er især af betydning i de tilfælde, hvor en bestemt sætningsstruktur på L1 ikke kan overføres direkte til L2, fx fordi sætningsstrukturen har forskellige funktioner i de to sprog. Og her er det, at både den teoretiske og praktiske fagleksikografi hidtil er kommet til kort.

3. Sproglige problemer i forbindelse med juridisk oversættelse

Juridisk sprog er en betegnelse, der dækker mange og store områder, hver især med deres specielle terminologi, men med det juridiske sprogs specielle karakteristika til fælles; det dækker juraens mange retsområder og fagområder, lige fra sprogbrugen i love og domme, over administrativt sprog til det sprog, der bruges i juridiske lærebøger.

Ud over ækvivalensproblematikken, der klart kommer til udtryk i de terminologisk orienterede ordbøger, er der som nævnt andre problemer, der skal overvindes i forbindelse med juridisk oversættelse. Et vigtigt punkt er de deciderede sproglige problemer, dvs. lingvistiske problemer, da der forekommer mange sproglige træk, der er karakteristiske for juridisk sprog og som frembyder problemer i forbindelse med oversættelse af en tekst fra ét sprog til et andet, hvis man vil bevare klarheden samt den typiske juridiske formuleringsform. Af praktiske grunde vil der i det følgende blive taget udgangspunkt i dansk juridisk sprog og sammenlignet med spansk og engelsk juridisk sprog, men de generelle lingvistiske aspekter gælder analogt for oversættelse når der er lingvistiske strukturforskelle mellem de to sprog. I henhold til foreliggende undersøgelser inden for dansk juridisk sprog, er juridiske tekster bl.a. karakteriseret ved at indeholde særlige lingvistiske strukturer. Resultaterne af disse undersøgelser viser, at dette omfatter flere undergenrer inden for den juridiske tekstgenre, nemlig lovtekster, kontrakter og domme (jf. von Eyben 1989:489–537).

Nogle af de sproglige karakteristika, der kendetegner juridisk sprog, både på dansk, spansk og engelsk, er følgende:

3.1 Participialkonstruktioner

Den danske juridiske sprogbrug er bl.a. kendetegnet ved en hyppig anvendelse af syntaktiske konstruktioner, der ikke eller mindre hyppigt anvendes i det daglige sprog. En af disse lingvistiske strukturer er participumskonstruktionerne, der har en særlig plads i det lingvistiske univers når juridisk sprog sammenlignes med almensproget:

Det almindelige skriftsprog og i særlig grad talesproget foretrækker nu relativsætninger. Den traditionelle juridiske stil har derimod foretrukket anvendelse af participier. (von Eyben 1989:501)

I juridisk sprog er der således en tendens til at foretrække syntetiske konstruktioner med forvægt, hvorimod der i almensproget klart foretrækkes analytiske konstruktioner med bagvægt. På grund af denne forskel på hyppigheden i anvendelse er det relevant at påpege betydningen af denne sætningsstruktur ved oversættelse inden for det juridiske fagområde. Der kan findes mange konkrete eksempler på anvendelsen af participialkonstruktioner i dansk juridisk sprog, men de følgende er valgt for at illustrere, at de anvendes i alle de ovenstående tre undergenrer:

de ejendommen matr. nr. ... påhvilende servitutter (kontrakt, von Eyben 1989:502)

sagsøgeren har i denne ved stævning af 9/6 1959 indledede sag ... (dom, von Eyben 1989:507)

I retssager vedrørende de i denne lov omhandlede opfindelser (lov, von Eyben 1989:509)

I Justitsministeriets vejledning om sprogbrugen i danske lovtekster, nævnes participumkonstruktionerne eksplicit som værende karakteristiske for juridisk sprog, og der skelnes mellem konstruktioner som anvender præsens participium og perfektum participium. Denne brug af participier gør sproget tungt og vanskeligt at forstå, og udsagn, der er vanskelige at afkode på modersmålet, er også vanskelige at oversætte til fremmedsproget. Til direkte hjælp ved afkodningen (og som indirekte hjælp ved oversættelse) anbefales i Justitsministeriets vejledning, at

man omskriver de nævnte participiumkonstruktioner til fx præpositionsled, genitivkonstruktioner eller relativsætninger.

Ved oversættelse fra dansk til spansk ville det være absolut nødvendigt at anvende disse opløsninger af participiumkonstruktionerne, da oversættelsen ellers ville være umulig at foretage. I spansk juridisk sprog er syntaksen karakteriseret ved reduktion, dvs. anvendelse af syntaktiske konstruktioner, hvor man i stedet for en sætning med finit verbal foretrækker konstruktioner med infinitte verbaler: infinitiv, participium og gerundium, fx:

El propietario entrega el mencionado vehículo en arrendamiento a don Jorge Blanco, reconociendo este último señor que lo percibe en perfecto estado de conservación y funcionamiento

Si el señor Nundó ha satisfecho al señor Roselló la cantidad, deducidas las cuarenta mil del arrendamiento, por lo que deberá entregar además de éstas, cien mil pesetas

Ved oversættelse fra spansk til dansk volder de mange participialkonstruktioner problemer. Her er det nødvendigt at oversætte til sætninger med et finit verbum. Oftest er disse konstruktioner dog lemmatiseret under kollokationer eller substantiv + infinitiv. I den eneste eksisterende juridiske ordbog mellem spansk og dansk, HENRIKSEN findes der ingen oplysninger af sproglig karakter, der kan hjælpe brugeren til en så korrekt oversættelse som muligt, ikke alene juridisk men også sprogligt. Ved et indgående studium lykkes det at finde lemmata, hvor ækvivalenten netop angiver den anbefalede oversættelsesform.

heredero mejorado (arving, som forlods er tillagt)

acreedor moroso (kreditor, der er i mora; kreditor, der ikke har overholdt en tidsfrist)

cantidad demandada det påstævnte beløb [*civ.s.: det beløb, der er nedlagt påstand om betaling om*]

I spansk juridisk sprog forekommer der endvidere en brug af præsens participium, der ligger langt ud over, hvad der er normalt i det spanske sprog og som er medvirkende til den tunge sprogstil. Denne præsens participium har i en fjern fortid mistet sin oprindelige betydning og oversættes med et adjektiv eller substantiv, jf. HENRIKSEN:

solicitantes subst. ansøger; den begærende [*f.ex. i f.m. registrering*]; andrager; anmelder [*ved registrering*]

clindantes subst. nabo [*i betydningen en ejer af en fast ejendom, der har fælles skel med en anden*]

I forbindelse med oversættelse til engelsk er participialkonstruktioner af væsentlig betydning. Dette skyldes, at man ikke kan overføre participialkonstruktionerne direkte til engelsk, og man må således anvende en anden syntaktisk struktur på målsproget. I de eksisterende dansk-engelske juridiske ordbøger får man ingen eksplicite oplysninger om, hvordan man skal behandle participialkonstruktioner når man oversætter en dansk tekst til engelsk. De eneste oplysninger ordbøgerne indeholder om dette oversættelsesproblem kan kun findes ved langvarig og koncentreret læsning af de enkelte ordbogsartikler. Af de undersøgte ordbøger, er det kun lykkedes at finde implicite informationer om denne sætningskonstruktion i én ordbog nemlig BAILEY, og dette kun i meget få artikler (<10). Oplysningerne findes "skjult" i teksten i form af danske vendinger med engelske oversættelser, fx:

overgå: de ham ~ede domme *civilretligt* the judgments given against him; *strafferetligt* the sentences passed on him
påhvile [...] den dokumentet ~nde stempelafgift the stamp duty payable on the document

Som det fremgår af ovennævnte eksempler, er anvendelsen af (hele eller) reducerede relativsætninger en af de måder, hvorpå man kan omstrukturere den danske sætningsstruktur til engelsk. Med andre ord er et strukturskift nødvendigt ved oversættelse.

Forskellen på den engelske og danske struktur på dette område medfører et interessant oversættelsesproblem. En engelsk juridisk kilde tekst indeholder nemlig ikke participialkonstruktioner, men mange relativsætninger, og overføres denne syntaktiske struktur til den danske målsprogstekst, mangler den danske tekst et af de væsentlige træk, der karakteriserer en dansk tekst som tilhørende den juridiske genre. Som tilfældet er med de eksisterende dansk-engelske juridiske ordbøger, så indeholder de engelsk-danske juridiske ordbøger ingen eksplicite informationer om, hvordan man skal/kan markere sin danske målsprogstekst som værende en juridisk tekst ved hjælp af participialkonstruktioner. Kun i én af de undersøgte engelsk-danske ordbøger, NIELSEN, er der fundet implicite informationer om denne sætningsstruktur, og dette kun i få artikler (<10) i form af forklarende ækvivalenter og danske oversættelser af engelske fraser og vendinger, jf. de følgende eksempler:

innocent misrepresentation s urigtig udtalelse fremsat i god tro

et i god tro fremsat urigtigt anbringende fraudulent misrepresentation; misrepresentation; negligent misrepresentation

mortgage³ *s* betegnelse for pantesikrede tilgodehavenders rækkefølge

prioritet [...] *the ~s on the property* de i ejendommen indestående prioriteter Ø mortgage¹

Den leksikografiske behandling af dette oversættelsesproblem lader meget tilbage at ønske, idet det er helt tilfældigt om ordbogsbrugeren opdager oplysningerne i artiklerne, samtidig med at sandsynligheden for overhovedet at støde på oplysningerne er forsvindende lille. Og dette gælder uanset om man oversætter fra dansk til engelsk eller omvendt.

3.2 Gerundium

Et særdeles karakteristisk sprogligt træk hos spansk juridisk sprog er som tidligere nævnt reduktion, bl.a. også ved en meget stor anvendelse af gerundium. Denne meget hyppige anvendelse bemærkes ikke på nogen måde i HENRIKSEN. Der findes kun eksempler på indirekte lemmatisering af gerundium, som vist i det følgende:

sentencia estimando la pretención del demandante ... af-sige/give dom iflg./i h.t./efter / i overensstemmelse med sagsøgerens påstand

auto decretando el embargo eksekutionsdekret/udlægsdekret

auto despachando la ejecución eksekutionsdekret/udlægsdekret

sentencia condenando a algo, suplicar que se dicte påstå dom til noget [*proc.r.*] nedlægge påstand om noget

Der findes endvidere også følgende eksempel på ordklasseskift, hvor en gerundium, på grund af sin vedvarende brug i ganske bestemte situationer, skifter ordklasse til et substantiv:

considerandos *mask. plur. [antikv. I proc.r.]* præmisser [*proc.r., forvalt.r. ∴ egentlige præmisser*]/ retlige omstændigheder/juridiske omstændigheder/retlige grunde/retligt grundlag/juridisk grundlag/jus

resultandos *mask. plur.* faktiske omstændigheder

Gerundium har endvidere en speciel anvendelsesform i juridisk sprog – den såkaldte BOE-gerundium. Det er en gerundium, der bruges af det

spanske statstidende Boletín Oficial del Estado og som anvendes på en måde, der ikke er tilladt i almindeligt sprog. Denne gerundium bruges med adjektivisk værdi og ifølge de normale regler i den spanske grammatik bruges den aldeles ukorrekt. Følgende eksempler er hentet fra spanske juridiske tekster, og denne specielle anvendelse er der ikke på nogen måde gjort opmærksom på i HENRIKSEN:

... las documentaciones solicitando subvenciones
... resolución recogiendo la sentencia

3.3 *Inversion*

Anvendelse af inversion i indledende betingelsesbisætninger er et andet af de syntaktiske træk ved dansk juridisk sprog, der kræver anvendelse af en anden sætningsstruktur ved oversættelse til engelsk. Dette skyldes, at man i engelsk juridisk sprog indleder betingelsesbisætninger med en konjunktion, hvorimod man på dansk ofte udelader konjunktionen og i stedet anvender en spørgeformet betingelsessætning. Denne inversion anvendes på dansk om hypotetiske forhold, og findes ofte i love og kontrakter, fx:

Skulle nogen af interessenterne dø ... (kontrakt, von Eyben 1989:523)
Opnås der ikke anerkendelse af faderskabet ... (lov, von Eyben 1989:523)

Den tilsvarende engelske sætningsstruktur i betingede adverbelle ledsætninger med anvendelse af underordningskonjunktion kan illustreres med følgende eksempler:

Where the Commissioners are satisfied ... (lov, Gravells 1993: 616)
If any person contravenes or fails to comply with ... (lov, Gravells 1993:589)
If the Company ceases to manufacture or deal in the Goods ... (kontrakt, Ramage 1993:107)

Det generelle princip for oversættelse af dansk inversion i indledende betingelsesbisætninger til engelsk er således at anvende underordningskonjunktioner i form af *if* eller *where*. Omvendt kan man ved oversættelse af en engelsk juridisk tekst vælge at anvende inversion på dansk i forbindelse med disse betingede adverbelle ledsætninger indledt med en af de to nævnte engelske underordningskonjunktioner.

Derved opnår man en markering af sin danske oversættelse som tilhørende den juridiske tekstgenre.

Ingen af de undersøgte dansk-engelske og engelsk-danske juridiske ordbøger behandler denne oversættelsesproblematik.

På spansk har man ligeledes en meget hyppig brug af inversion, ofte med anvendelse af participier, der erstatter spidsstillede bisætninger. Her skal participierne oftes oversættes med tids- eller årsagsbisætninger. I HENRIKSEN gøres der ikke opmærksom på dette stilistiske træk.

3.4 Rutineformler

I både dansk og spansk juridisk sprog forekommer der en meget stor anvendelse af en bestemt type ordforbindelser, der også benævnes rutineformler. Denne type ordforbindelser er knyttet til forskellige bestemte tekstarter, fx domme, kontrakter, testamenter, etc. Disse formler reproduceres hver gang, de nævnte typer tekstarter reproduceres. De kan defineres som præfabrikerede ordforbindelser – ofte performativer med syntaktisk struktur som sætninger, som anvendes igen og igen på samme plads i bestemte tekstarter. Det er deres binding til en bestemt plads i en bestemt tekstart, der gør at rutineformler betragtes som faste ordforbindelser. Desuden tenderer de til en vis petrificering i en bestemt form, både hvad angår bestemte ord eller forældede syntaktiske former, fx: *Thi kendes for ret ...* eller *Retten finder at ...* Det ville næppe være muligt at forestille sig en dom, uden at *Thi kendes for ret ...* skulle indgå i teksten.

Rutineformler er meget væsentlige bestanddele i en autentisk juridisk tekst, fordi man nu engang har vedtaget, at således er ordlyden i forbindelse med visse specielle passager i forskellige tekster, at de er nødvendige for tekstens formalitet. I kontrakter og erklæringer forekommer fx: *Køberen erklærer på tro og love ...*

I domme er anvendelsen af rutineformler endnu mere fremtrædende, fx:

sagsøger har under nærværende sag påstået sagsøgte M til-
pligtiget til ...
de sagsøgte har påstået frifindelse.
sagsøger har til støtte for påstanden gjort gældende ...
findes udlejer ikke ubetinget at skulle ...

Det ville ligeledes være utænkeligt at forestille sig et skøde i forbindelse med en handel vedr. fast ejendom, hvor der ikke ville være anført:

Sælger sælger, skøder og endeligt overdrager ...

Schroth (1986) påpeger netop vigtigheden i anvendelsen af disse rutineformler i juridisk sprog for at bevare autenciteten og vægten bag ordene.

There are several levels, or perhaps dimensions, and a good translation is weighted toward some more than others, depending on the purposes and the audience. For instance, a translation of an opera for performance must fit the music; with some composers, particular words must fall on certain notes. Awkward grammar and unusual choices of words may be tolerated to make this possible. In legal translation, the sound and rythm of the words are usually considered unimportant, despite their importance in untranslated texts. (We "give, devise and bequeath" all the "rest, residue and remainder", not because these words retain separate meanings, but simply because we have come to believe that they sound right.) (Schroth 1986:54)

Hos Kjær (1997) findes der en diskussion af placeringsmuligheder for disse rutineformler. Ifølge Kjær er der med ordbøgers sædvanlige indretning som udgangspunkt to muligheder for placeringer af faste ordforbindelser: angivelse som lemma, evt. sublemma, i ordbogens makrostruktur eller som eksempel i ordbogens mikrostruktur. Hendes konklusion er, at rutineformler hverken bør angives som lemmata eller som eksempler på de indgåede ords brug. De bør angives som det de er: Byggesten til juridiske tekster. Denne konklusion giver dog ikke noget klart svar på, hvor og hvorledes de så skal placeres, i ordbogsartiklerne eller med en selvstændig placering.

Som nævnt er disse rutineformler meget væsentlige i forbindelse med oversættelse, når man tilstræber så stor autencitet som muligt i teksten. Det er dog ikke nemt af finde frem til dem i bilingvale juridiske ordbøger, selv om de findes der; det er et uomgæeligt faktum, at de skal medtages og er meget vigtige bestanddele, da visse passager i juridiske tekster ikke kan oversættes korrekt, med mindre at netop den korrekte vending eller formel anvendes. I spansk juridisk sprog er rutineformlerne lige så anvendte og fremherskende som i dansk juridisk sprog:

I HENRIKSEN findes mange af disse rutineformler bl.a. lemmatiseret som kollokationer, som i følgende eksempel:

Juez, considerar algo un finde/skønne noget (:en dommer)
[oversættes med: "retten finder/ skønner, at ...]/ anse noget

for godtgjort (:en dommer) [oversættes med: "retten anser det for godtgjort, at ...]

I dette eksempel findes rutineformlen således hverken direkte lemmatiseret ordret eller angivet ved et eksempel, idet denne ordbogs mikrostruktur ikke inkluderer eksplicite eksempler. Når man læser brugervejledningen, står der ingen steder at kantet parentes med kursiv skrift også angiver eksempler. Derimod finder man godt skjult vendingen som et oversættelsesforslag, idet der blot står, at ordforbindelsen oversættes med "*retten finder/skønner, at*". Der er ikke på nogen måde gjort opmærksom på, at det er **oversættelsen**, den korrekte juridiske oversættelse til dansk, den danske pendant, og at det er en fast formulering, en stereotyp, en rutineformel.

Nedenstående eksempler findes i ovennævnte ordbog – fundet efter mange opslag og et indgående studium af samtlige artikler:

Se abren las sesiones. ("Retten er sat ...")
Visto, despejen! ("Sagen optages til dom ...")

Debemos condenar y condemos (al acusado a la pena de) der skal oversættes med THI KENDES FOR RET, findes efter en lang søgning under:

pena de diez años de prisión, deber condenar y condenar al acusado a la ville være at anse med fængsel i 10 år (:tiltalte) / burde straffes med fængsel i 10 år (:tiltalte) [ex.: "*Fallamos: que debemos condenar y condenamos al acusado a la pena de diez años de prisión*": "*THI KENDES FOR RET: Tiltalte vil være at anse med fængsel i 10 år*" / "*THI KENDES FOR RET: Tiltalte bør straffes med fængsel i 10 år*"] fallo y fallamos

vender, ceder y traspasar un inmueble a alg. sælge, skøde og (endeligt) overdrage en ejendom til en person

Bevæger man sig over i sprogparrat dansk og engelsk, finder man en noget blandet behandling af rutineformler i de eksisterende juridiske oversættelsesordbøger. I NIELSEN behandles rutineformlerne efter et andet princip end i HENRIKSEN, idet de ikke er lemmatiseret selvstændigt, men er placeret i artiklerne som fraseangivelser. Hvis man fx skal finde frasen:

KNOW ALL MEN by these presents (kontrakt, Ramage 1986:337)

skal den findes i den artikel, som behandler lemmaet *presents*:

presents *pl* betegnelse for et *deed* – benyttes til at henvise til dokumentet selv [...]

dokument *sg* [...] *know all men by these* ~ det gøres herved vitterligt; *to all to whom these ~ shall come, I John Doe, send greeting* undertegnede John Doe gør herved vitterligt

I lighed med HENRIKSEN findes der hverken implicitte eller eksplícitte angivelser af, at der er tale om rutineformler. I FRANDSEN er rutineformlernes behandling en blanding af den, der findes i HENRIKSEN og NIELSEN, idet de enten er placeret som selvstændige lemmata eller som eksempler i artiklerne, fx:

Thi kendes for ret *proc.r.* IT IS HELD (THAT), the judgment of the court is (that), (therefore) it is (this day) adjudged (that)

finde *vb.intr., proc.r.* find *e.x.* **retten finder tiltalte skyldig** the court finds the defendant guilty; **som retten måtte finde det berettiget** as the court thinks just; (...) **retten finder det ikke bevist at** (...) the court is not satisfied that (...); **retten finder det godtgjort at** (...) the court is satisfied that (...); **som retten måtte finde [finder] det passende** as the court shall think [thinks] fit

Ulempen ved denne fremgangsmåde er, at ordbogsbrugeren ikke fortæller brugerne, om en given rutineformel er anført som lemma eller som eksempel (Kjær 1997:169). En tilsvarende behandling af rutineformler findes i BAILEY.

4. Placering af oplysningerne

Når man som leksikograf skal tage stilling til, hvor i ordbogen man skal placere de forskellige typer oplysninger, har man principielt to muligheder: Man kan placere oplysningerne inde i artiklerne, eller man kan placere dem uden for artiklerne. Uanset hvilken fremgangsmåde man vælger er der tale om et fordelingsstrukturelt anliggende. Både teoretisk og praktisk er den netop opstillede dikotomi en meget grov opdeling, og fordelingsstrukturen giver da også mulighed for at skelne meget mere nøjagtigt mellem de forskellige placeringsmuligheder.

Vælger man at placere de stilistiske oplysninger i artiklerne opnår man, at de er placeret i forbindelse med hvert enkelt lemma, og vil således altid være direkte tilgængelige i forbindelse med et opslag i

lemmalisten. Dette medfører dog en risiko for at overbelaste artiklernes mikrostruktur, idet oplysningerne skal inkorporeres i den enkelte artikel sammen med artiklens øvrige encyklopædiske og lingvistiske oplysninger. Endvidere vil dette være en omstændelig proces for leksikograferne, idet der vil være mange gentagelser af de samme oplysninger. En af de konkrete farer ved denne fremgangsmåde er, at de enkelte oplysningstyper ofte "drukner" i artiklens informations- og tekstbillede, og brugeren har en forholdsvis høj risiko for at overse oplysningerne, hvilket reducerer deres nytteværdi betydeligt.

Vælger man at placere de stilistiske oplysninger i artiklerne, er det næste spørgsmål man skal tage stilling til i hvilke konkrete artikler oplysningerne skal placeres. Skal oplysningerne om fx inversion placeres i alle artikler, der behandler verber, og hvis det er udgangspunktet, gælder dette også indholdstomme verber? Jo mere leksikograferne tynder ud i antallet af artikler med stilistiske oplysninger, jo mere vil oplysningerne kun være tilgængelige mere eller mindre tilfældigt afhængigt af, hvilken artikel brugeren slår op i. Igen er der en forholdsvis høj risiko for, at brugeren ikke finder oplysningerne, og dette skal sammenholdes med risikoen for, at leksikograferne glemmer at indføre oplysningerne i nogle af artiklerne. Såfremt man ikke placerer de stilistiske oplysninger i alle artikler, er det leksikografernes ansvar at udarbejde et klart og overskueligt princip for, i hvilke artikler oplysningerne skal placeres, og dette fordrer endvidere, at princippet følges konsekvent og afsløres over for brugerne, så de klart ved hvordan de let får tilgang til oplysningerne.

Da der som nævnt er flere syntaktiske strukturer, der karakteriserer (dansk) juridisk sprog, kan man vælge at betragte stilistiske oplysninger samlet. Dette kan begrundes i, at oplysningerne er meget generelle – de er ikke direkte afhængige af termerne, men af sprogbrug – og derfor kan de siges at "gå på tværs" af alle ordbogens artikler (tværlemmatiske oplysninger). Af praktiske grunde bør de stilistiske oplysninger behandles samlet i omtæksten i en separat ordbogsdel, som behandler typiske stilistiske, mv. træk, der er relevante ved oversættelse mellem de to involverede sprog. Denne fremgangsmåde har den fordel, at de stilistiske oplysninger er eksplicit tilgængelige for ordbogsbrugeren uanset hvilken artikel der måtte blive konsulteret.

Vælger man at placere de stilistiske oplysninger i en separat ordbogsdel, opnår man en pladsbesparelse, idet oplysningerne kun skal gives æt sted i ordbogen. Således undgår man at skulle give den samme oplysning i et større antal artikler, og gentagelse er således overflødig. Herudover opnår man den fordel, at det vil være relativt uproblematisk at give længere sammenhængende forklaringer vedrørende de relevante

stilistiske træk, samtidig med at oversættelsen af de behandlede syntaktiske strukturer kan illustreres ved eksempler. Sluttelig vil der være mulighed for at kommentere de viste oversættelser og eventuelle valg mellem oversættelsesmuligheder, noget der vil være vanskeligt gennemførligt i de enkelte artikler.

Når dette er sagt, bør man dog overveje at skelne mellem to typer syntaktiske oplysninger, nemlig de overvejende performative rutineformler, og de øvrige stilistiske oplysninger. Som nævnt ovenfor kan man sige, at syntaktiske kombinatoriske oplysninger er generelle for hele fagets sprogbrug, men nogle er mere generelle end andre. Træk ved dansk juridisk sprogbrug som participiumkonstruktioner og inversion i indledende betingelsesbisætninger kan uden hensyn til de konkrete ord findes i alle tekster inden for den juridiske tekstgenre, fx domme, love og kontrakter. Rutineformlerne, derimod, er i højere grad knyttet til en bestemt undergenre i kraft af de ord, der indgår i de syntaktiske kombinationer. Nogle konkrete rutineformler findes fx kun i domme, mens andre kun findes i kontrakter. Hvis en sådan skelnen kan opretholdes teoretisk og praktisk, vil det være hensigtsmæssigt for ordbogens funktion at have to separate ordbogsdele, en til rutineformler og en til de øvrige stilistiske oplysninger.

Hver af de to ordbogsdele bør være struktureret efter et konsekvent anvendt princip, således at oplysningerne præsenteres på en optimal måde for ordbogsbrugeren. En måde at sikre en sådan præsentation er at opdele ordbogsdelen i afsnit, der hver behandler et aspekt af ordbogsdelens overordnede område. I en ordbogsdel om stilistiske træk ved juridisk sprog, kan man samle alle relevante oplysninger om danske participiumkonstruktioner og disses oversættelse til spansk hhv. engelsk, et andet afsnit om inversion i indledende betingelsesbisætninger og disses oversættelse, og så videre. En sådan klar og konsekvent strukturering af oplysningerne gør, at ordbogsbrugeren hurtigt kan finde oplysninger om lige netop det stilistiske problem han måtte have, uden at det er nødvendigt at læse hele ordbogsdelen. Anvendelsen af nummererede paragraffer, evt. løbende kolumnetitler, og relevante henvisninger inden for ordbogsdelen vil også medvirke til en optimal udnyttelse af oplysningerne.

Rutineformlerne kan på tilsvarende vis placeres i en separat ordbogsdel der er helliget denne type syntaktiske strukturer. En sådan ordbogsdel kan fungere som en slags samling af juridiske dokumenter med særlig henblik på netop rutineformler og disses oversættelse (jf. Nielsen 1994:108–112). Oplysningsmæssigt vil man med fordel kunne anvende en klar og konsekvent struktur, hvorefter ordbogsdelen ind-

deles i nummererede afsnit (paragraffer), der hver indeholder rutineformler og disses oversættelse og evt. yderligere oversættelsesrelevante kommentarer vedrørende en bestemt juridisk undergenre. For eksempel: Et afsnit kan behandle domme, et afsnit kan behandle love, et afsnit kontrakter, og så fremdeles. I forbindelse med rutineformler kan det være hensigtsmæssigt med komponentinterne henvisninger, således at man i fornødent omfang kan henvide fra ét sted i ordbogsdelen til et andet i den samme ordbogsdel (jf. Nielsen 1994a:237). Men mere vigtigt er det for ordbogens funktion, at der forekommer komponenteksterne henvisninger, in casu henvisninger fra ordlisten (dvs. de enkelte artikler) og til de relevante steder i ordbogsdelen med rutineformler (jf. Nielsen 1994a:239). Da rutineformlerne har en betydelig kobling til de enkeltord, de består af, er en veludviklet henvisningsstruktur mellem ordlisten og denne ordbogsdel af stor relevans for ordbogens funktion som oversættelsværktøj.

5. Sammenfatning

Der er behov for at udvide opfattelsen af, hvad en juridisk oversættelsesordbog er for en størrelse, og dermed også behov for at gøre op med den traditionelle opfattelse af en bilingval juridisk oversættelsesordbog som værende en liste af juridiske termer i snæver forstand. Der er i alle oversættelsessituationer brug for andre oplysninger end de rent terminologiske, for de dækker i bedste fald kun halvdelen af oversættelsesbehovet. Juridiske tekster, der skal oversættes indeholder mange andre elementer end de rent terminologiske. Hvis en juridisk oversættelsesordbog skal give brugeren den optimale hjælp i en oversættelsessituation, er det nødvendigt, at leksikograferne inkorporerer både encyklopædiske og lingvistiske oplysninger i ordbogen. Det er især de syntaktiske, kombinatoriske oplysninger, som savnes i de eksisterende juridiske oversættelsesordbøger, bl.a. fordi de kan være vanskelige at præsentere i ordbogen. Derfor må leksikograferne have en konkret plan for, hvor i ordbogen disse syntaktiske oplysninger mest hensigtsmæssigt kan placeres, og gøre brugerne eksplicit opmærksomme på, hvor i ordbogen oplysningerne findes. En måde at præsentere de kombinatoriske oplysninger er at tage dem ud af artiklerne, og i stedet inkorporere dem i separate ordbogsdele i omteksten, idet oplysningerne altid vil være direkte tilgængelige for brugerne, uanset hvilket lemma man (tilfældigvis) måtte have slået op i ordlisten. Overholder man de grundlæggende fordelings- og henvisningsstrukturelle principper, opnår man at få en juridisk oversæt-

telsesordbog, der fremstår som en færdigudviklet helhed, der reelt kan give den bedst mulige hjælp ved oversættelse af juridiske tekster.

Litteratur

Primær litteratur

- ANDERSON = Anderson, R.J.B.: *Anglo-Scandinavian Law Dictionary of Legal Terms Used in Professional and Commercial Practice*. Oslo [etc.]: Universitetsforlaget 1977.
- BAILEY = Bailey, Ib Emil: *Dansk-engelsk handels- og fagordbog for erhvervslivet, administrationen og forvaltningen*. København: Schønberg 1979.
- COLLIN = Collin, P.H.: *English Law Dictionary engelsk-svensk-engelsk*. Stockholm: Norstedts 1991.
- CRAIG = Craig, Ronald: *Norsk-engelsk juridisk ordbok – Kontraktsrett*. Oslo: Universitetsforlaget 1992.
- FIFE = Fife, Rolf Einar: *Fransk-norsk juridisk opslagsbok*. Oslo: Tano 1991.
- FRANDBSEN = Frandsen, Helle Pals: *Juridisk ordbog dansk-engelsk*. København: Gad 1996.
- HENRIKSEN = Henriksen, Torben: *Juridisk ordbog spansk-dansk*. København: Gad 1991.
- HUGHES = Hughes, Brian/Varó, Enrique Alcaraz: *Diccionario de términos jurídicos. Inglés-Español. Spanish-English*. Barcelona: Ariel Derecho 1993.
- LIND = Lind, Åge: *Norsk-engelsk juridisk ordbok – Sivilrett og strafferett*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag 1995.
- NIELSEN = Nielsen, Sandro: *Engelsk-dansk juridisk basisordbog*. København: Munksgaard 1993.
- NLO = Bergenholtz, Henning et al.: *Nordisk leksikografisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget 1997.
- ROTHE = Rothe, Martin: *Rechtswörterbuch/Diccionario jurídico alemán-español, español-alemán*. Berlin: Luchterhand Verlag GmbH 1996.

Sekundær litteratur

- Aguilar, Pedro San Ginés/Arjonilla, Emilio Ortega 1997: *Introducción a la traducción jurídica y jurada*. Granada: Editorial Comares.
- Andersen, Mads Bryde 1995: *Praktisk aftaleret*. København: Christian Ejlers' Forlag.
- Bell, Roger 1991: *Translation and Translating: Theory and Practice*. London/New York: Longman.
- Carraball, Pablo de Torres 1988: The focusing of legal translation through comparative law. I: *Proceedings from Xith World Congress of FIT*. Maastricht: Euroterm, 447–450.
- Faber, Dorrit/Hjort-Pedersen, Mette/Madsen, Dorte/Tournay, Joan 1997: *Introduktion til dansk juridisk sprogbrug – metoder og analyser*. København: Handelshøjskolens Forlag.
- Fjeld, Ruth Vatvedt 1991: Om ord og termer i juridisk språk. I: Ruth Vatvedt Fjeld (red.): *Nordiske studier i leksikografi. Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden 28.–31. mai 1991*. Oslo: Nordisk forening for leksikografi, 210–218.
- Gravells, Nigel P. (ed.) 1993: *Sweet & Maxwell's Property Statutes*. London: Sweet & Maxwell.
- Justitsministeriet 1969: *Vejledning af 15. oktober 1969 nr. 224 om sproget i love og andre retsforskrifter*. L.A. j.nr. 1968 702–704.
- Kjær, Anne Lise 1997: Thi kendes for ret – om lemmata og eksempler i juridisk fagleksikografi. I: *Hermes*, 18. Århus: Handelshøjskolen i Århus, 157–176.
- Nielsen, Sandro 1991: Forholdet mellem alordbøger og enkeltfagsordbøger. I: Ruth Vatvedt Fjeld (red.): *Nordiske studier i leksikografi. Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden 28.–31. mai 1991*. Oslo: Nordisk forening for leksikografi, 275–287.
- Nielsen, Sandro 1994: *The Bilingual LSP Dictionary. Principles and Practice for Legal Language*. Tübingen: Narr.
- Nielsen, Sandro 1994a: Henvisningsstruktur. I: Henning Bergenholtz/Sven Tarp (red.): *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger – problemer og løsningsforslag*. Herning: System, 234–240.
- Nord, Christiane 1991: *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam/Atlanta: Rodopi.
- Ramage, R.W. 1986: *Kelly's Draftsman*. London: Butterworths.
- Sarcevic, Susan 1989: Conceptual dictionaries for Translation in the Field of Law. I: *International Journal of Lexicography. Volume 2. Number 4*. Oxford: Oxford University Press, 277–295.
- Schroth, Peter W. 1986: Legal translation. I: *The American Journal of comparative law*. Berkeley: Ann Arbor, 47–65.

- Tarp, Sven 1994: Særlige problemer i centrale typer fagordbøger. I: Henning Bergenholtz/Sven Tarp (red.): *Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger – problemer og løsningsforslag*. Herning: Systime 44–77.
- von Eyben, W.E. 1989: *Juridisk grundbog, bind 3*. København: Jurist- og Økonomforbundet.
- Wiegand, Herbert Ernst 1988: Was eigentlich ist Fachlexikographie? Mit Hinweisen zum Verhältnis von sprachlichem und enzyklopädischem Wissen. I: H.H. Munske et al.: *Deutscher Wortschatz. Lexikologische Studien. Ludwig Erich Schmitt zum 80. Geburtstag von seinen Marburger Schülern*. Berlin/New York: de Gruyter, 729–790.